

Духот и карактерот на местото

Кон изложбата „Југословенска документа“ во Центарот „Скендерија“ во Сараево

Изложбата „Југословенска документа II“ ги покажува амбициозните намери: низ бројни дела да се направи „снимка“ на нашата нова уметност, да се претстави она што во неа е истражувачко, витално и креативно. Оваа обемна изложба, која дава поцелосен преглед на актуелните настојувања, нема определена тематска концепција туку низ општо назначените групации укажува на некои суштествени проблеми во уметноста. Всушност, низ личниот избор на критичарите, нагласено е индивидуалното, а со тоа изложбата добива физиономија на панорамски преглед. Автори на оваа поставка се

ЛМК - 16.8.1989

уметниците Радослав Тадиќ и Јусуф Хаџифејзовиќ, кои консултирале одредени републички и покраински селектори, што придонело да се добие поширок преглед но истовремено и поголема произволност во изборот. Концепциската неодреденост доаѓа до израз токму поради недоволната усогласеност меѓу организаторите и одделните селектори, што придонело да се намали критичноста во изборот на одделни дела и нивното проблемско осмислување. Така, во целина превладува сликарството, а недоволно се претставени видео-уметноста, перформансот и фотографијата. Таа диспропорција ја намалува можноста да се добие поцелосен увид, да се компарираат и валоризираат одделните специфични појави и настојувања.

Изложбата, како што покажува и насловот, ги регистрира новите настојувања низ делата на уметници кои во поголем број беа застапени на претходната „документа“, следејќи го континуитетот и извесните промени во нивното создавање. Оттука, се добива впечаток на нешто кое е веќе видено, што не го менува ниту присуството на малку познати автори кои сега стапуваат на ликовната сцена. Својата намера да го претстават посебното и поинаквото во уметничкото творештво од средната и постара генерација кои на свој начин се вклучуваат во новите настојувања. Така, во разни галериски простори во Сараево, во вид на помали самостојни изложби, се претставени делата на зачетниците на нашата модерна уметност: Аугуст Чернигој, Иван Табаковиќ, Мариј Прегел, Иво Гатин како и сараевските уметници Роман Петровиќ, Бехаудин Селмановиќ, Мица Тодоровиќ и Војо Димитриевиќ. Покрај нив, и заедно со поголемиот број автори од помладата и најмлада генерација, на изложбата се претставени и носителите на нашата модерна од педесеттите, шесеттите и подоцнежните години: Олга Јевриќ, Габриел Ступица, Ѓуро Седер, Јулие Книфер, Иван Кожариќ, Радомир Дамјановиќ-Дамјан и други. Направен е обид за поврзување, односно утврдување на сродноста на нивните дела со оние на денешните протагонисти на актуелните настојувања. Истовремено во теоријата се појавува (поимот) за „втора линија“ во нашата уметност што ја сочинуваат појави и тенденции на отклон од доминантниот тек на уметничките движења и стилови (Јерко Денегри). Се користат најразлични материјали со нагласена индивидуализација на творечката постапка и свест за универзалноста на уметничките текови. Но, истовремено овие дела се блиски во формално-стилски поглед тие бележат разработка на некои основни идеи во уметноста на 80-те години, некаде привлекувајќи во маниризам со значително опаѓање на творечките истражувања. Спроведено е карактеристичното мешање на медиумите кога елементите од сликата се опросторуваат, добиваат својства на тридимензионален предмет, а во комбинација на разни материјали и техники неконвенционално се осмислува видната површина и просторот.

Брзите промени во новата уметност придонесуваат нештата сè повеќе да стануваат

исти, да се развива процес на извесно деперсонализирање на уметничкиот исказ, креирање на еден вид „јазик без својства“. Се користат „класични“ средства за да се вообличи новата духовна клима, еден поинаков начин на реагирање на нештата. Во кривката пластична мисла содржана е зджаност, резигнација, извесна „празнина“-добиеши се снесоштени „метафори на отуѓувањето“.

Тоа е забележливо во делата на обновената геометрија, како и во оние во кои се внесени, најопшто сфатено, искуствата на концептуализмот. Посебно, таквите настојувања се воочливи во бројните дела изработени во манир на енформелот или акционото сликарство. Тие како да сакаат да не уверат дека сликарството е „постојано именување на празнината“, своевидна деконструкција, испразнета емоција. Уметникот ја вообликува сопствената „индивидуална митологија“, тој ѝ се препушта на фантазијата.

Изложбата ги потврдува согледувањата дека конструктивистичките тенденции се најприсутни во хрватската средина, дека српските уметници продолжуваат некои надреалистички настојувања, а словенечките автори носат одредени белези на експресија во изразот. Покрај тоа потенцирана е свеста за дисперзија на уметничките случувања во различните југословенски средини, а се почесто се говори за присуството на автохтонни својства во творештвото на босанскохерцеговските и уметниците од другите средини. Во скулптурите и инсталациите, посебно на македонските уметници, доаѓаат до израз, низ модерниот пластичен јазик, елементите на еден обновен архаизам. Во нив се остварува поврзување со „духот и карактерот на месото“, со подрачјето од каде уметниците потекнуваат.

Претставници на тоа автентично проширување на уметничкиот сензибилитет, на оваа витална и свежа струја, се Анета Светиева, Петре Николоски, Глигор Стефанов, Станко Павлески, Исмет Рамичевиќ, Томе Аџиевски и други. Остварена е нова релација и смисла меѓу традицијата и современото, како тенденција која егзистира паралелно со другите настојувања во нашата уметност.

Изложбата „Југословенска документа II“ во Сараево се вбројува меѓу најголемите уметнички манифестации кај нас, место на кое е претставено она за кое може да се смета дека е карактеристично за овој наш денешен ликовен и духовен простор. А со тоа се отвораат можности современата југословенска уметност поуверливо да си го пронаоѓа своето место во некои општи европски и светски движења во уметноста. ■